חשימות מארץ אחרת

אהרון מגד

אור לגויים

שלמכת אש הקנאות באירה באנטישמיות לדרים בארץ, כל יכוח משנה־לגו שנמצא מחוצה לארץ — אורה גדול שבעתיים כאור החמה. כשעוקב הוא — מבעד לראי העתון המתקבל יום־יום — אחד הנאשר והמבחב והמתחולל — נחמה לו שהארץ ניקרת בשא זו: קנאות דתיה, קנאות פוליטית, קנאות תרבותית. בחיתיכיות. מימין ומשמאל, מתקומטת עדהלא־ידע. הכל במפרקודה של רתיחה. לא רק של גמגולת, רשובים בסיני ובימהה, תנאים למשא־ומתן — שתרי בנפשנו הדברו! — אלא גם על מכתב של בנת תלמידי עבריונית, שידור בטלוויזיה, הצגת תיאטרון או קולנוע, חיבור ספרותי או מדעי, שלא מצא־חן — ו«הארץ במרקחה», כפי שנהגו לומר לפנים ולפי שעתלחש למעשה בהוות. הכל במפרטורה של רתיחה. בשל קנצו של יריד מיתרב בימר ועל קנצו של יריד תעמוד יבמה, ייחרב ולא יבצר! ולא די שתביע התנגדות למהבגד לדעתך — ודקע אותו בשוכר ישראל! שרוך אותו בלשונך! עקוץ אותו בעטך! דדוש שיחשמה, ואם לא יחשמד — למחות יחדהם! ארץ לחשטח באשדת!

אבל לא על «האווירה המלילית» רציתי לכתוב, זו שהיא כליכך מיוחדת במינה, ואין שנייה לה, בהיותה מדינה של יהודים, דעתנים, גמגמנים, רתחנים, «שרפים בתבליפה». בריבניהם של המידים ומתנגדים, ישמורי־המצות והורסי־המצות. אעשה זאת בהזדמנות אחרת, מבפנים, ומכיוון שגם בעזרקי נגלם דם היהדי־ישראלי, יש לשער שאכתוב בשבח המתיקות מעוד קנאות להחמת.

לא על כך, אם כן, אלא על פרט קטן אחד, תנוגע לעצמנו, אבל לא רק לעצמנו.

ביום א', כאן באנגליה, מקדש חלק ממהדורות החדשות בראדיו, לידיעות כנסייתיות. וביום א' זה, סופר בהרחבה על משלחת של נציגי הכנסיה באנגליה העומדת לצאת לישראל כדי למחות נגד החוק בדבר «שדול דתי», אם אפשר לקרוא לו כך. אותו חוק שבכוונתו, לדברי המודיע, הוא «לגרש את הנצרות מארץ־הקודש». לידיעה נלוו דברי־רקע: מניינן שהכנסיות הנוצריות, ומשלחות הנוצריות בכל ארץ וארץ, עוכשות. מאז ומעולם, בפעולות צדקה — הרי כל פעולת צדקה ניאות יכולה להיחשב כשידול להמרת־דת, ותעוסקים בה יהיו עלולים להתנגש ממש שנות מאסר, לפי החוק הישראלי החדש.

ידיעות ותגובות של כך הופיעו גם במהדורות החדשות, מרגילות, ובשעתן.

תגובת הראשונה של יהודאי המאוזן לזה, היא פוליטית. כבוכן: «זה בקיוק מה שחסר לנו עכשיו! עכשיו — כשכמלא אנו מתוראים בציני העולם כ«קשי־עורף» שאינם מוכנים לויתורים, כ«פרייי־עוטה» שאינם מוכנים לגעול בנדיבות תחת נדיבות, כשחדוש לנו באוזיר־לנשיאה כל משברות קל של אהדה באירופה ובאמריקה, בעולם הנוצרי הגדול — תכלה לנו עוד התנשרת הזאת, של מדינה קנאית־חשוכה למהכלת לחקות האמהרה!

«ליכך סמוך לידישה זו, מופיעה ידיעה אחרת, מן הצד השני: סאראנט מבשר, כשתחזור סיני לגבולו, יקים על שפנת חמר שנו קובל משה את שני לוחות־הברית, כנסייה לשלוש הדתות. «בכדי יהיה הר־הראנדי בראש ההרים... ונוהרו אליו כל הגויים».

זו העומת זו: ישראל ותקדרת, הבנות סביבה חומלת־דת, חיפותי נישר, האסום מפני כל תשפעה זרה; ומצדים המשלטרת, השיתתה את שערית והמקיימת את חנון ישפיהו.

התגובה הפוליטית־האקטואלית של הישראלי הדואג, היא איבוה זו: אין צורלה! איזולה פוליטית. בראש־ובראשונה: להקים עליבו את ישעלם הנוצרי כאויב? הזוקה את הכנסיה, שחשיבות כה גדולה בהן — עם כל אגודות־הדידות הנצריות־יהודיות — גילו לנו אחדת, אפילו תבונה מסויימת לדעישות המקומאלית («ארץ החבשתה», בגבולות מתע"לים...)?

התגובה השנייה היא בעשית: לשם מה נתוץ החוק הזה כליעיקר, אפילו? מנקודת־השקפה של מדחים? הסיטין פועל מארץ כבר כ־150 שנה, מדי בימ' התורבים הוא עסק בפילנתרופיה בערב עניי העדה היהודית־המזרחית, והחיפלנתרופיה הנוצרית — כמו הצדקה היהודית במדי עמה — היא לא רק אמצעי, אלא גם מטרה־לעצמה. הלק מן הרוגשת, והשפטת הנוצרי: ריפוא חולים. מתן לחם ומחסה לעניים וכו', כך הביאו המיסיונרים את בתי־החולים הראשונים ואת «המספקים» הראשונים לארצות הנחשלות ביותר, באפריקה ובאסיה. כמה אנשים מישראל הגביר המיטין על דתם בכל השנים האלה? תמישה בינגו? גם אם עשרת — לא כאדם הזינו. ומי יודע דרך הרוח? מי יודע בגלל מת מסויים אנשים את דתם? האם רק מטיבות חמריות. הפילוסופיות? האם רק מסיבות באלה מביאים יהודים את דתם, בכל הארצות שהם נפוצים בהן? האם לא בגלל נשואי־תערובת, מפגר תברתי, ניתוק, העדר ניקה ליהדות, או — עומו שכיים? — אהבה? וזה הסכנה הגדולה במיטין דוקא במדינה יהודית עצמאית. שבה החינוך הוא יהודי, והלשון, והחגים, והמסורת, ובכל תמיד בת את דתי כאדם מגדה. מן התברך? לשם מה זה נתוץ. איפוא?

אבל השאלה היא, כמובן, לא פוליטית ולא דתית, אלא עקרונית: התוץ הזה עומד בניגוד לזכויות־היסוד האנושיות. בניגוד לחופש הביטוי ובניגוד לשיתוף־הזכויות של הדתות.

חופש הביטוי איננו רק החופש להביע דעת. אלא גם החופש לחשתיק בדעת, בכל סוג שהוא — פוליטית, חברתית, דתית. החופש לנתל תפלה. התענה בדבר «ניקיון» או פיתוי כאמצעות כדי להאות תמימות. יכולה להתריחה לבל העמולה שהיא: הדרכה יותר לישמולה בפלגנית טאשר להפצת השפעת דתית. האם העמולה מפלגתית שכוהל הכפדי'ל, למשל, ביישובים ערביים לקידת בחידתו לכנסת (ואף ניכה בהצלחות מרשימות פתרשם) — נקיה מפיתויים כאלה? רק מהוך אמונה עכוסת באלוקי ישראל, לחזותו מבניינו ערבים בדת? האם מבלגות־שלטון איכן. מבחינות — בגלוי או בהסתר — מפעות הגאה לעמכים בהן? האם אנון מחלקות ביטחים ומישרות? מדע לא תיאטר, אם כן, גם תעמולה פלילית ש«שידול» בצידה? איך גבתין בין «לכבדי» ו«יהוי» — אלא אם כן הוא נעשה ככתר גלוי, של חן ואהן לך? מדוע ערדעים ביצרי־צדקה של ארגונים דתיים מתוך בסתר של ארגונים פולימיים?

והחוק כעתון — בניגוד להצהרת הכלולה במגילת העצמאות בדבר שוויון־זכויות דתי לכל האזרחים — כלפי דת אחת בלבד, המיענן שניין אחד בר ליהודי, למשלמי ולנוצרי — הוא צביעות גלויה מזי, הוא מסוג המיעוים שלעציר כמו לעצי מיתר לישון תחת הגשר; או — בהקשר אקטואלי יותר — שלשרבים כמו לחוזים בשוב יהיה לרכוש אדמות ולהזדיישב בכל נקים בארץ־ישראל השלמה, ליהודים ולמוסלמים אין מיסחנים ואין הם מעניינים בזרים. בזכות הויקראי שית הזאת, להעין את האמונה, משהמניים רק הנוצרים.

אם כי גם הם, במדינת ישראל, עושים שימוש מוגבל מאד בזכותם זו. אבל זהו כבר ענין אחר.

*

האם קנאות דתית־יהודית המביאה מלחמת־קידוש על הזים אחרות, היא הולדה מכוחה של אריקות דתית?

נראוני לעצר על זוג צירה. הנמצא אתי כאן, שניהם סטודנטי־אמנות אחוקים, אנגם האליענר, בני 27, מיצאם בקנדה. לפני שש שנים עלו ללמוד בישראל, באוניברסיטה חשובה בירושלים. שנה אחת ישבו כאן, בעבודת־מחקר אקדמאית, ולאחר מכן יחזרו ארצה, להתיישב בה. אגנס, שלמדת כארץ ספרות ואחייב עברית לדיבור יוריע, עושה עבודת מחקר לתואר שני, על ספר מציות־נשים בידיש מן המאה ה־16. אחד הספרים הראשונים שהופיעו בדפוס (באיטליה) בלעזן זו, עבודת־תיזיקטורתם של אליעזר היא על הולדות הנפש של מסכת מגילה בתלמוד הבבלי — בחקר פילולוגי־ביקורתי.

הם לא נולדו למשפחות דתיות. אם כי עיבלו הינוך עברי מילדותם, בבתי־ספר יהודיים במוסקביאל, אל האמונה הדתית הגיעו בתשפצת הרב דוד הרצמן (כיום בישראל), שלימדים פילוסופיה יהודית של ימי־הביניים באוניברסיטת מק־גיל.

לא קל להיות סומרי־מצות בכפר אנגלי קטן שאין בו אף משפחה יהודית. מכיוון שהם היחידים מאד בסביבת — נאכלים כשרים קשה למצוא גם באוקספורד הסמוכה — הם מתפקים במאכלים צמחוניים בלבד, בכל יום ששי הם יוצאים מכאן לאוקספורד ועושים את השבת במשפחה דתית שם. שנאותה לאיתם. מתפללים בנוי־התכנסת היחיד עבעיר (כמאה משפחות יהודיות באוקספורד, אך מספר המתפללים לעיתים קרובות לא מגיע גם למניין), והוחיים את תכסר אחר צאת השבת. אליעזר מניח תפילין יום־יום, ואת יתר המצוות שאפשר לקיימן ביחידות, שניתם מקיימים כאן, עם כל הקשיי שבדבר.

אם יש בהם «גאנאה» בלשהי — הרי זו קנאה לעקרונות והדוש והסובלנות. תאמונה הדתית היא ביניהם האישי של כל אדם. לויתתם. הם בעד חברדה. גמולת בין הדת והמדינה. בתנגדים בתריפות לשאיפת התהתלטות של המפלגות הדתיות בישראל על חיי הדוה והחברה. הם נגד התערבות במעשיי בהתנהגותו של הפרט: יהודי בגולה רוצה להתבולל, זו זכותו; רוצה לשאת אשה נכריה, זה ענייני ואין לזר זכות להתיאל בכך; בתפס לאמונה אחרה — גם זה ענין שבינו־לבין־עצמו. קשיותה של הרכנות בישראל — מנוגדת, לדעתם, למיטב תמסורת היהודית. התלמוד עצמו הוא היכחה ליהדות, מתפתחת ימתמה. תמסגלת את ההלכה לצרכי חדשים. גדולתו של התלמוד — בפיתוח המחשבה הענתחת ויכוריתה, ובניגוד אתם מתנגדים — בעיניהם פוליטיים כמו בדתיים — הם מתנגדים ל«גוש אמונים». להבדיות על «ארץ־ישראל השלמה», ולכל מעשים קיצוניים שיש בהם כדי לפגל את בעמות השכנות בינינו ובין הערבים.

הם שומרי־מצוות אדוקים, כאמור, הם לא יחזיים. יש בארץ אלפים במותם. אבל שולם לא נשכח.

*

בניגוד למה שהיה במשך מאות בשנים — הבריות גדולת מן המכסיות הנוצריות מן מן הגורמים המתקדמים ביותר בעולם כיום. אנגלו־סכסונית ואנגלוקנים וקתולים בדרום־אפריקה. הם מן התיחידים המיטיים בגלוי נגד מדיניות. מקיימים פגישות בין לבנים והשחורים בניגוד לחוק המדינה. ודבים מהם מאסרים ומגורשים בשל כך. המיטיונים ברודזיה מבהלים פעולה מתקדת נגד הממשל הגזעני בארץ זו («בשאשי מים» בחברגות ו«שמשלונת», במדגרים של דיסקוטרת — קיבוצים או צבאית, כמיזיאריות או מאפריקה־הדרומית. — אנשי המכסיות מתרעים נפשם במלחמתם של חפשי. וניוזיאריה, שחיין מיראל, ונגד אפריקנות. תבריות גזלית התחוללו בכנסיה הנוצרית בשלושים השנים האחרונות. הן מבוזינה הרציונות מליבראליים בתיכן בניגוד, יהן ניחמו עם הזמין, עם דתנה אחרות.

המורות אלו ניסרות חיפב — והן מפרסמות למרי — גם ביחסה של הכנסיה הנוצרית ליהדות ולישראל.

החוק האחולי נגד המיטין — שאין בו תגין משפטי ולא האדקה מוברת — עשוי לסקים עליו עיד אין אחד נוסף גם זאת של אריבינו שכוחו נדול מכיהם של כלי־נשק רבים, ואנו מתחולם כליכך להתמדד עם מפקרם.